

NIET WETEN WAT JE 'S AVONDS EET

VASTEN ZOALS CLARA (DEEL 2)

De vorige keer hebben we bekeken hoe Clara vastte. Ze was ongelooflijk streng voor zichzelf, maar ze waarschuwde tegelijk Agnes van Praag voor die strengheid, "want ons lichaam is niet van ijzer". Clara bleef steeds naar Franciscus luisteren. Vandaag gaan we hierop verder door de modellen te onderzoeken die onder de vastenbepalingen liggen.

Het is vreemd dat de vastenregels van de minderbroeders en die van Clara's zusters ver uit elkaar liggen. Bij de andere ordes met een mannen- en een vrouwentak zijn de vastenregels voor de vrouwen niet strenger of lossere dan die voor de mannen. Waarom bij Franciscus en Clara dan wel? Clara's regel is heel streng; Franciscus' regel schrijft niet veel meer voor dan de algemene vastenregels van de kerk. Het antwoord ligt in de verschillende manieren van leven van de broeders en de zusters: het rondtrekken en bedelen dat de broeders doen is fysiek veel zwaarder dan het stabiele en weinig mobiele leven van de zusters. De basis van Clara's vastenregels zijn de gebruikelijke bepalingen voor religieuzen die in het Westen vaak verbonden worden met de regel van Benedictus, hoewel ze ook bij andere ordes te vinden zijn. De basis van de normen voor de broeders is de uitzendingsrede van de tweeënzestig leerlingen: "Neem niets mee onderweg. Als jullie een huis binnengaan, zeg dan eerst: 'Vrede voor dit huis!' ... Blijf in dat huis, en eet en drink wat men je aanbiedt, want de arbeider is zijn loon waard (Lc. 10, 4-7)." Dominicanen en karmelieten leken op de eerste minderbroeders. Wanneer zij op reis waren, mochten zij met hun franciscaanse broeders ook alles eten wat hun werd voorgezet. Mensen vonden dat maar vreemd want de andere vastennormen betekenden steeds je iets ontzeggen, te beginnen met vlees. Daarom probeerden de broeders niet meer dan twee of drie hapjes te eten van het vlees dat hun werd aangeboden.

Ook de zusters pasten zich aan aan wat andere groepen christenen in het vasten gewend waren. In het begin vastten ze zelfs op zondag en dat is in strijd met de evangelische grondregel dat je niet moet vasten wanneer de bruidegom bij zijn vrienden is (Lc. 5, 33-35 en parallellen). De regel dat ze op sommige vastendagen alleen water en brood gebruikten werd afgeschaft en wat later de bepaling om alleen ongekookte gerechten te eten. Zo gingen de vastenregels voor Clara's zusters steeds meer op die van de andere gelovigen lijken, al bleven ze wel strenger. In 1477 bepaalde de paus dat de clarissen de vastenregels van de minderbroeders moesten volgen, met als toevoeging dat de zusters die op het bedelen aangewezen waren, ook vlees en spek mochten eten. Dat is interessant omdat hier kennelijk twee modellen door elkaar lopen, armoede als onzekerheid en armoede als ascese. Ik leg dat uit.

Als we de manieren van leven (stabiel of mobiel) in verband brengen met de normen voor vasten en armoede, kun je zeggen dat de broeders die onderweg waren de armoede als onzekerheid

beleefden: 's morgens niet weten wat je 's avonds te eten krijgt en óf je dan wat krijgt. Religieuzen die in een klooster wonen hebben doorgaans geen last van die onzekerheid: ze kunnen erop rekenen dat ze regelmatig te eten en te drinken krijgen. 'Armoede' heeft voor hen niet de gestalte van onzekerheid. Daarom wordt de armoede vormgegeven als ascese, het je zelf vrijwillig iets ontzeggen.

Waar hoorden Clara's zusters nu bij thuis? Dat is niet zo duidelijk. Ze hadden een vastenregel die gebaseerd was op armoede als ascese. Ze leidden immers een stabiel leven. Maar van de andere kant waren ze op het bedelen aangewezen en wisten ze 's morgens vaak niet of er 's avonds iets te eten was. Dat wijst op armoede als onzekerheid, onveiligheid. Daarbij past geen strikte vastlegging van het menu van een bepaalde dag, maar de vrolijke aanvaarding van de producten die 'toevallig' aan de poort worden gegeven of door de broeders zijn bijeen gebedeld. De verhalen die bij 'armoede als ascese' horen, vertellen over die ene individuele zuster die met steeds minder toekan. De verhalen die bij 'armoede als onzekerheid' horen, berichten van de grote nood die in het klooster heerste tot, zo zeggen talrijke legendes, een onbekende aan de poort klopt en een mand vissen of een korf broden achterlaat. Deze gaven van God worden blij en zonder aarzelen aangenomen, ook al is het eigenlijk een vastendag.

Zo heb ik beide modellen wijd uit elkaar gehaald om het onderscheid duidelijk te maken. In het dagelijks leven liepen de zaken vast wat meer door elkaar, maar bij het denken over vasten en armoede kunnen de modellen verheldering bieden.

Gerard Pieter Freeman vbf